

Ιστορικά - Έθνικά

■ Σχέδιο συστηματικής εξόντωσης τῶν Χριστιανῶν

Ἡ Γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου

1916-1923*

Μέρος Β'

Στις 20 Ἰουλίου 1914 κηρύχθηκε γενικὴ ἐπιστράτευση ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ ἐπιστρατεύτηκαν οἱ Χριστιανοὶ στοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους τοῦ 1912-1913. Μάλιστα, πολλοὶ Πόντιοι, μὴ θέλοντας νὰ καταταγοῦν στὸν στρατό, ἀπέφευγαν τὴν στράτευση καὶ κρύβονταν ὅπου ἔβρισκαν: στὰ ὑπόγεια τῶν σπιτιῶν, στὰ δώματα, στὶς σπηλιές, στὰ δάση.

Ἐξάλλου, πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ στρατεύτηκαν, λιποτακτοῦσαν καὶ ἔπαιρναν τὸν δρόμο τοῦ γυρισμοῦ στὰ χωριά τους, περπατώντας ἑκατοντάδες χιλιόμετρα, γιὰ νὰ κρυφτοῦν στὰ κρησφύγετα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους.

Στὴν γενικὴ ἐπιστράτευση τοῦ 1914 κλήθηκαν 30 ἡλικίες, ἀπὸ 20 μέχρι 50 ἐτῶν. Ὅσοι δὲν παρουσιάζονταν μέσα σὲ 11 ἡμέρες, θεωροῦνταν λιποτάκτες καὶ καταδικάζονταν σὲ θάνατο.

Τοὺς χριστιανοὺς στρατιῶτες τοὺς ἔστειλαν στὰ τάγματα ἐργασίας, τὰ διαβόητα ἀμελεῖ ταπουροῦ, γιὰ νὰ σπάζουν πέτρες, νὰ ἀνοίγουν δρόμους στὰ βουνά, κάτω ἀπὸ ὅποιεσδήποτε καιρικὲς συνθήκες, βροχές, χιόνια κτλ. Τόσο ἄθλιες ἦταν οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς τους, τόσο λίγη ἢ τροφή καὶ τόση ἢ κακομεταχείρισή τους, ὥστε ἐλάχιστοι ἀπὸ αὐτοὺς

ἐπέζησαν. **Τ**ὰ ἀμελεῖ ταπουροῦ ἦταν, στήν πραγματικότητα, τάγματα ἐξόντωσης τῶν στρατευμένων Χριστιανῶν.

Ο Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στό Ἰκόνιο, σέ Ἐκθεσή του μέ ἡμερομηνία 7 Μαρτίου 1917, ἔγραφε τὰ παρακάτω:

«**Ο** νόμος γιά τήν ἴδρυση ἐργατικῶν ταγμάτων ἀποκλειστικά ἀπό Χριστιανούς καταστρέφει καί ἐξοντώνει βαθμιαία ἀλλ' ἀσφαλῶς τοὺς Ἕλληνες τῆς Τουρκίας. **Ο**ἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ στρατολογούμενοι καί κατατασσόμενοι στὰ ἐργατικά τάγματα στέλλονται πρὸς διάφορες κατευθύνσεις στό ἐσωτερικὸ τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μικρασίας καί τοῦ Εὐξείνου Πόντου στὰ πέρατα τῆς Βαγδάτης, τοῦ Καυκάσου, τῆς Μεσοποταμίας καί τῆς Αἰγύπτου, ἄλλοι μὲν γιά τήν κατασκευὴ στρατιωτικῶν δρόμων, ἄλλοι γιά τήν διάνοιξη σηράγγων γιά τὸν σιδηρόδρομο Βαγδάτης, ἄλλοι γιά τήν καλλιέργεια ἀγρῶν κτλ. **Χ**ωρὶς κανένα μισθό, κακῶς τρεφόμενοι καί ἐνδυόμενοι, ἐκτιθέμενοι στὶς καιρικὲς συνθήκες, στὸν καυτὸ ἥλιο τῆς Βαγδάτης καί στό ἀφόρητο ψῦχος τοῦ Καυκάσου, προσβαλλόμενοι ἀπὸ ἀσθένειες, πυρετοὺς, ἐξανθηματικὸ τύφο, χολέρα, πεθαίνουν κατὰ χιλιάδες...».

Πολλοί πού δὲν μποροῦσαν νὰ ἀντέξουν τὶς θανάσιμες κακουχίες, τὴν ἐξοντωτικὴ δουλειὰ καὶ τὴν κακὴ διατροφή, δραπέτευαν καὶ γύριζαν στὶς ἐστίες τους. **Οἱ** στρατιωτικὲς ἀρχὲς πληροφοροῦσαν τὶς ἀρχὲς τοῦ τόπου προέλευσης τῶν

λιποταχτῶν γιὰ νὰ τοὺς συλλάβουν. **Ἔτσι**, πρὶν φτάσουν οἱ Ἕλληνες στὰ σπίτια τους, τὰ ἀποσπάσματα τῶν χωροφυλάκων ἔτρεχαν στὰ χωριά καὶ πίεζαν τοὺς γονεῖς τῶν λιποταχτῶν νὰ παραδώσουν τὰ παιδιά τους. **Μὲ** τὴν εὐκαιρία, ἔκαναν ἔρευνες, ἄρπαζαν πράγματα, ἀτίμαζαν γυναῖκες καὶ ἔκαιγαν σπίτια.

Σὲ Ἐκθεση ἀπὸ τὴν Κερασοῦντα μὲ ἡμερομηνία 21 Ἀπριλίου 1917, εἶναι γραμμένα τὰ ἑξῆς:

«Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀνυποταξία 300 φυγόστρατων ἐκκενώθηκαν καὶ πυρπολήθηκαν 88 ἑλληνικὰ χωριά ἀπὸ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1916 ὡς τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1917. **Οἱ** κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν, ἀνερχόμενοι σὲ 300.000 περίπου, κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους γέροι, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἐκτοπίστηκαν βίαια στὸν νομὸ Ἀγκύρας, μέσα σὲ δριμύτατο χειμῶνα, χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιτραπῆ νὰ παραλάβουν οὔτε τὰ ἐνδύματά τους. **Τὸ** ἓνα τέταρτο ἀπὸ αὐτοὺς πέθανε κατὰ τὴν διαδρομὴ ἀπὸ τὶς κακουχίες, τὴν πείνα καὶ τὸ ψῦχος».

Σύμφωνα μὲ ἄλλη Ἐκθεση τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας τὸν Ἰούνιο τοῦ 1915,

«οἱ ἐκτοπιζόμενοι ἀπὸ τὰ χωριά τους δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ πάρουν μαζί τους οὔτε τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. **Γυμνοὶ** καὶ ξυπόλητοι, χωρὶς τροφή καὶ νερό, δερόμενοι καὶ ὑβριζόμενοι, ὅσοι δὲν ἐφονεύοντο ὀδηγοῦντο στὰ ὄρη ἀπὸ τοὺς δημίους τους. **Οἱ** περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς πέθαιναν κατὰ τὴν πορεία ἀπὸ τὰ βασανιστήρια. **Μισοπεθαμένοι** ἐγκαταλείπονταν στὸν δρόμο. **Καὶ** γυναῖκες πού γεννοῦσαν

κατὰ τὴν διαδρομὴ ἐγκατέλειπαν τὰ βρέφη τους βαδίζοντας ὅπως μπορούσαν, γιατί ὅσοι βραδυποροῦσαν δέρονταν ἀπὸ τοὺς συνοδοὺς χωροφύλακες. **Τὸ τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ τῶν δυστυχισμένων αὐτῶν δὲν σήμαινε καὶ τὸ τέρμα τῶν δεινῶν τους, γιατί οἱ βάρβαροι κάτοικοι τῶν τούρκικων χωριῶν τοὺς παρελάμβαναν γιὰ νὰ τοὺς καταφέρουν τὸ τελειωτικὸ πλήγμα...».**

Ἡ Γερμανία, στὴν προσπάθειά της νὰ πετύχει τοὺς στόχους της στὸ νευραλγικὸ τομέα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Μέσης Ανατολῆς, δὲν δίστασε νὰ θυσιάσει τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ανατολῆς στὸν βωμὸ τοῦ παντουρκισμοῦ.

Σὲ κάποιον βαθμὸ ἦταν συνυπεύθυνη γιὰ τὶς Γενοκτονίες τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων. **Ἐξάλλου,** αὐτὸς ποὺ εἰσηγήθηκε στοὺς Τούρκους τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ παράλια, δῆθεν γιὰ στρατιωτικὸς λόγους, χαρακτηρίζοντάς τους πράκτορες τῆς Αντάντ, ἦταν ὁ Γερμανὸς ἀρχιστράτηγος Liman von Sanders, ποὺ πῆρε, ἐπιπλέον, τὸν τίτλο τοῦ πασᾶ. **Ἐπίσης,** μὲ τὴν συγκατάθεση τῆς Γερμανίας οἱ Τούρκοι ἔστειλαν τοὺς Χριστιανοὺς ποὺ στρατολόγησαν στὰ τάγματα ἐργασίας.

Στὸν Πόντο οἱ διωγμοὶ πῆραν τραγικὲς προεκτάσεις.

Πολλοὶ Γερμανοὶ βλέποντας τὰ ἐγκλήματα ἄρχισαν νὰ διαφωνοῦν μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς χώρας τους.

Ὁ Γερμανὸς ἱερωμένος J. Lepsius ἔγραφε σχετικᾶ:

«Ὁ ἀνθελληνικὸς καὶ ἀντιαρμενικὸς διωγμὸς εἶναι δύο φάσεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προγράμματος, τῆς ἐξοντώσεως τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου στὴν Τουρκία».

Στις 16 Ἰουλίου 1916, ὁ Γερμανὸς Πρόξενος στὴν Ἀμισὸ Kückhoff ἔγραφε στὸ Βερολῖνο:

«Ἀπὸ ἀξιόπιστες πηγὲς ὀλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Σινώπης καὶ τῆς παραλιακῆς περιοχῆς τῆς ἐπαρχίας Κασταμονῆς ἔχει ἐξοριστεῖ. Ἐξορία καὶ ἐξολόθρευση εἶναι στὰ τούρκικα ἡ ἴδια

ἔννοια, γιατί ὅποιος δὲν δολοφονεῖται, πεθαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς ἀρρώστιας καὶ τὴν πείνα».

Ὁ Αὐστριακὸς Ὑποπρόξενος Ἀμισοῦ Kwiatkowski στὶς 30 Νοεμβρίου 1916 ἐνημέρωνε τὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς χώρας του, τὸν Burian Baron S., γιὰ τῆς πρόσφατες ἀποφάσεις τοῦ μουτεσαρίφη Ἀμισοῦ, Ραφὲτ μπέη:

«...Στὶς 26 Νοεμβρίου μοῦ εἶπε ὁ Ραφὲτ μπέη: Τελικὰ μὲ τοὺς Ἕλληνες πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε ὅπως καὶ μὲ τοὺς Ἀρμένιους... Στὶς 28-11-1916 μοῦ εἶπε ὁ Ραφὲτ μπέη: Πρέπει τώρα νὰ τελειώνουμε μὲ τοὺς Ἕλληνες. Ἔστειλα σήμερα στὰ περὶχωρα τάγματα γιὰ νὰ σκοτώσουν στὸ δρόμο κάθε Ἕλληνα πὸ συναντοῦν».

Σκοπὸς τῶν Τούρκων μὲ τοὺς ἐκτοπισμούς, τῆς πυρπολήσεις χωριῶν καὶ τῆς λεηλασίες ἦταν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀλλοίωση τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτήρα τῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν καὶ νὰ καταφέρουν εὐκολότερα τὸν ἐκτουρκισμό ἐκείνων πὸ θὰ ἀπέμεναν.

Ἐκθεση πὸ στάλθηκε στὸ ἑλληνικὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν (14/01/1915) ἀνέφερε:

«Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου ληφθεισῶν ἀποφάσεων εἶναι καὶ ὁ ἐκτουρκισμὸς τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι δυνατὸς ἐφόσον ὑπάρχουσι συμπαγεῖς ἑλληνικοὶ πληθυσμοί. Αἱ στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι παρέχουσιν καταλληλοτάτην πρόφασιν, ἵνα διασκορπισθῶσιν οἱ Χριστιανοὶ καὶ οὕτω καταστῆ δυνατὸς ὁ ἐκτουρκισμὸς αὐτῶν».

Στὶς 19/12/1916 ὁ Αὐστριακὸς Πρεσβευτὴς στὴν Κωνσταντινούπολη Pallavicini, σὲ Ἐκθεση πὸ ἔστειλε στὴν Βιέννη, περιέγραφε τὰ τουρκικὰ ἐγκλήματα στὴν μαρτυρικὴ Ἀμισό:

«11 Δεκεμβρίου 1916. Λεηλατήθηκαν 5 ἑλληνικὰ χωριά καὶ κατόπιν κάηκαν. Οἱ κάτοικοι ἐκτοπίστηκαν. 12 Δεκεμβρίου 1916. Στὰ περὶχω-

ρα τῆς πόλης καίγονται χωριά. **14** Δεκεμβρίου 1916. **Ο**λόκληρα χωριά καίγονται μαζί με τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησίες. **17** Δεκεμβρίου 1916.

Στὴν περιφέρεια Σαμψούντας ἔκαψαν 11 χωριά. **Ἡ** λεηλασία συνεχίζεται.

Οἱ χωρικοὶ κακοποιοῦνται. **31** Δεκεμβρίου 1916.

18 ἑλληνικὰ χωριά κήκαν ἐξολοκλήρου, 15 ἐν μέρει, περίπου 60 γυναῖκες βιάστηκαν. **Ἐ**λεηλάτησαν ἀκόμη καὶ ἐκκλησίες».

Οἱ Ἐκθέσεις τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας τῆς Κωνσταντινούπολης ποὺ στάλθηκαν στὴν Ἀθήνα τὸν Ἰανουάριο καὶ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1917 ἦταν πολὺ ἀποκαλυπτικές:

«...Εἴκοσιν ὀχτῶ ἕτερα χωριά ἐπυρπολήθησαν ἐντὸς μίας ἐβδομάδος ἀπὸ τῆς 15ης Ἰανουαρίου, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν πυρποληθέντων κατὰ Δεκέμβριον. **Τὰ γυναικόπαιδα ἀπεστάλησαν πεζῇ ἐν μέσῳ βροχῆς καὶ χιόνων εἰς τὰ βιλαέτια Σεβάστειας καὶ Ἀγκυρας. **Ν**ήπια, κοράσια, λεχῶνες, ἔγκυοι, ἀσθενεῖς καὶ γέροντες ὠθοῦνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, διανυκτερεύουσι κατὰ χιλιάδας εἰς χάνια, ὅπου διαμένουσιν ἄνευ ἄρτου ἢ ἄλλης τροφῆς... **Π**ολλὰ παιδιά ἀπώλεσαν τὰς γονεῖς των διασκοπίζονται εἰς τὰ ὄρη ἢ εἰς τὰ τουρκικὰ χωριά. **Ο**ἱ μετατοπιζόμενοι ἀποθνήσκουσι καθ' ὁδὸν ἐκ τῆς πείνης, τοῦ ψύχους καὶ τῶν τλαιπωριῶν καὶ θάπτονται εἰς τὰ ὄρη ἢ ἀφήνονται βορὰ τῶν ἀγρίων θηρίων... **Κ**ατὰ πρόχειρον ὑπολογισμὸν ὁ ἀριθμὸς τούτων ὑπερέβη ἤδη τὰς 20.000, καθ' ἑκάστην δὲ αὐξάνεται... **Ἐ**κ Πάφρας ἀπεστάλη εἰς Βοῖβὰτ ὀλόκληρος ὁ ἄρρην πληθυσμὸς... **Ο**κτῶ χωριά τῆς Πάφρας παράγοντα τὸν ἐκλεκτότερον καπνὸν τῆς Τουρκίας ἐπυρπολήθησαν καὶ οἱ κάτοικοι μετεφέρθησαν εἰς τὸ Βιλαέτιον τῆς Ἀγκύρας, ἐτέρων δὲ ὀκτῶ χωρίων τῆς Ἀμισοῦ οἱ κάτοικοι ἀπεστάλησαν εἰς**

τὸ ἐσωτερικόν. Ταύτην τὴν στιγμὴν φαίνονται εἰς τὰ ὄρη καπνοὶ καὶ φλόγες... καὶ ὁ ὑπαίθριος πληθυσμὸς τῆς Κερασσοῦντος μετεφέρθη ὀλόκληρος εἰς τὸ ἐσωτερικόν... Τὰ

αὐτὰ συνέβησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας Νεοκαισαρείας, Φάτζας καὶ Τσαρσαμπά... Χείρονα τούτων συνέβησαν εἰς τὴν Πάφραν ὅπου κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ ἕτερα εἴκοσι χωρία μετὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν καὶ σχολείων, ἀφοῦ δὲ ἐληλατήθη ἡ κινητὴ αὐτῶν περιουσία καὶ ἡ ἀκίνητος ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός, ὁ πληθυσμὸς ὀλόκληρος ἀπεστάλη εἰς τὸ ἐσωτερικόν... Σκοπὸς ὅλων τῶν φρικωδῶν τούτων γεγονότων εἶναι ἡ ἐξόντωσις τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ ἐκλείψωσι ὡς οἱ Ἀρμένιοι».

Ὁ Μητροπολίτης Χαλδίας Λαυρέντιος ἔστειλε (στὶς 07/02/1917) καταγγελία στὸν Ἑλληνα ἐπιτετραμμένο στὴν Κωνσταντινούπολη:

«Μετὰ κατάληψιν Τραπεζοῦντος ὑπὸ Ρώσων μυριάδες Τούρκων μεταναστῶν ἐνέσκηψαν εἰς ἐπαρχίαν Κερασσοῦντος, ἐληλάτησαν τὰ ἑλληνικὰ χωρία καὶ ἀνεχώρησαν καταλείποντες χολέραν καὶ τύφον. Κατὰ διαταγὴν Βαλῆ τῆς Τραπεζοῦντος ἤρχισε νέα καταδίωξις τῶν Ἑλλήνων συλληφθέντων καὶ ἐξορισθέντων τῶν πλουσιωτέρων ἐξ αὐτῶν. Ὅταν ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου ἀπεφασίσθη ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου αὕτη ἐξετελέσθη ὑπὸ τὸν Βαλῆ Τραπεζοῦντος καὶ τῶν ὀργάνων του κατὰ τὸν μᾶλλον ἀπαίσιον τρόπον. Παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τρίτου στρατιωτικοῦ σώματος, ἡ ἐκκένωσις τῶν χωρίων ἐξετελέσθη ἐντὸς 24

ώρων, μὴ ἐπιτρέποντες εἰς τοὺς ἐκτοπιζομένους νὰ παραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν οὔτε τροφάς, οὔτε ἐνδύματα, οὔτε οἰκοσκευάς. Διενυκτέρευσαν δὲ ἐν ὑπαίθρῳ ὑπὸ ραγδαίαν βροχήν καὶ ἰσχυρὰν συνοδείαν χωροφυλάκων. Εἰς οὐδὲν χωρίον ἐπετράπη αὐτοῖς νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τῆς Μητροπόλεως, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησίν των Τούρκοι ὑπάλληλοι ἰδιῶται διήρπασαν τὰς περιουσίας των. Τὰ ἐκκενωθέντα χωρία ἀνέρχονται εἰς 38, ὁ δὲ πληθυσμὸς εἰς 23.000».

(Ἔπεται Μέρος Γ')

(*) Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, τ. 2 σελ. 409-437, ἐκδόσεις «Μαλιάρης Παιδεία» καὶ «Πήγασος Ἐκδοτική Α.Ε.», 2007. • Ἐπιμέλ. ἡμετ.